

Література

1. Irtenyeva N. F., Varsova O. M. Theoretical English Grammar. – М., 1969. – Р. 176.
2. Комунікативно організуюча роль вигуків англійської мови // Мова у соціальному і культурному контексті: Зб. наук. праць. – К.: Логос, 1997. – С. 43-48.

Федорів М.І.

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник – к. філол. н., доц. Іванова Л.О.*

Семантико-компаративна характеристика словотворення дієслів

У сучасній лінгвістиці приділяється значна увага вивченню префіксальної системи мови. Мовознавці досліджували головні ознаки префіксів як засобів словотворення та основні структурні та семантичні особливості префіксальних дериватів [2]. Проблема *похідних дієслів* із першим прислівниково-прийменниковим компонентом привернула увагу багатьох науковців, таких як М.Д.Степанова, Т.В.Агашкова, І.А.Стернин, Н.Хомський, М.М.Полужин, В.Фляйшер, І.Барц, Г.Марчард, С.Ользен.

Найважливішим типом словотворення в сучасній німецькій, англійській та українській мовах вважається словотворення дієслів. Особливо продуктивною визначається словотвірна модель “префікс + дієслово”, оскільки, як свідчать наукові дослідження, префіксальні деривати з семантичною і синтаксичною модифікацією основного дієслівного словникового запасу відіграють особливу роль у диференціації вербальних можливостей вираження [7]. Саме тому розширення дієслівного словникового запасу відбувається переважно за цим типом словотвору [1].

Префікс визначається як препозитивна спільна службова частина серії слів, що виконує словотворчу функцію та може змінювати смислову структуру деривата в процесі мовного розвитку [4]. Розбіжності у визначенні статусу деяких префіксів потребують виявлення *головних ознак префікса*, а саме: префікс як

- препозитивна афіксальна морфема, яка постійно відтворюється в мові;
- як словотворчий формант, префікс звичайно більш автономний у фонетичному, морфологічному й семантичному відношенні, ніж суфікс;
- компонентом значення основи похідного, який вносить у значення мотивуючої основи ту чи іншу модифікацію. Йому належить головна роль у формуванні нового значення похідної одиниці порівняно з твірною;
- контекстуальна варіативність, оскільки може утворювати похідні деривати зі значенням, яке відхиляється від його стрижневого значення;
- префікси виконують як нетранспонуючу, так і транспонуючу функції, змінюючи лексико-граматичну належність твірної основи, з якою поєднуються; проте транспонуюча функція не є для них основною [3, с. 52].

Вивчення семантичних розбіжностей кореневих та похідних дієслів вимагає з'ясування їх денотативних значень [5, с. 6]. Наразі порівняємо значення окремих німецьких похідних дієслів:

übertreten – виходити з берегів

überschätzen – надмірно оцінювати

übertönen – заглушати

überladen – надмірно вантажити [8, с. 673]

überfluten – литись через край

In der Bude war das Licht. Nicht nur in der Bude; – auch der ganze Hof war überflutet [10, с. 41].

Das Donnern der Motoren übertönte alles weitere [10, с. 83].

Er hatte wahrscheinlich dessen Tempo überschätzt und versuchte nicht jetzt im Bogen vorher vorbeizukommen [10, с. 206].

Для виділеної групи дієслів спільною є сема “*надмірної кількості*”, не зважаючи на те, що кореневі дієслова, які вступили у сполучення з префіксом *über-* не містять спільних семантичних ознак. Звідси випливає, що саме префікс *über-* обумовлює появу спільної для них семи.

За тим же принципом порівняємо значення наступних англійських дієслів:

overdo – зробити більше норми

overrate – надмірно оцінювати

overgrow – надмірно рости

overload – надмірно завантажити [9, с. 387]

overflow – надмірно наповнювати

The night had been very wet: large pools of water had collected in the road: and the kennels were overflowing [11, с. 187].

Rose had by no means overrated the measure of the good doctor's wrath [11, с. 386].

Sevenpencehalfpenny's worth per week is a good round diet for a child; a great deal may be got for sevenpence – halfpenny, quite enough to overload its stomach, and make it uncomfortable [11, с. 5].

Як свідчить аналіз, виділені англійські дієслова за аналогією з німецькими дієсловами містять сему “надмірної кількості”. Зазначимо також, що кореневі дієслова, які не мають спільного значення, отримують його лише внаслідок сполучення з префіксом *over-*.

Далі проаналізуємо значення українських дієслів, які утворені тим самим способом, що й вищезгадані німецькі та англійські.

переростати – надмірно рости

переживати – прожити довше, ніж хто-н.

переливатись – литись через край

переповнювати – повністю наповнити

перевантажувати – надмірно навантажити

Повертаючись додому, Павлов зрозумів, що при покупці авто він переоцінив його вартість [6, с. 68].

Кімнату переповнювали балакучі жінки [6, с. 85].

Коли ми закінчили кидати мішки на верх, то помітили, що машина була перевантажена [6, с. 279].

Звідси видно, що українські дієслова, за тим же принципом, що й вище згадані німецькі та англійські, отримують значення “надмірної кількості” внаслідок сполучення із префіксом *пере-*.

Зобразимо дане явище схематично:

wachsen –	рости –	grow
+	+	+
über-	пере-	over-
<i>“надмірна кількість”</i>		
<i>überwachsen</i>	= <i>переростати</i>	= <i>overgrow</i>

Аналіз свідчить, що результатом утворення похідних дієслів із даною семою є те, що похідні дієслова мають у собі потенційну можливість градації виміру. Речення з цими дієсловами можна продовжити фразою “*більше, ніж потрібно*”, наприклад:

Der Todkranke kann den Gesunden überleben. – *Смертельно хворий може пережити здорового* [39, с. 198].

Der Todkranke kann länger, als der Gesunde leben. – *Смертельно хворий може жити довше, ніж здоровий* [39, с. 198].

У такий спосіб можна дійти висновку, що у німецькій, англійській та українській мовах похідні дієслова, шляхом деривації за допомогою префіксів *über-* (нім.), *over-* (англ.) та *пере-* (укр.) отримують спільний семантичний компонент – сему “надмірної кількості”, що уможливорює тотожність їх значень.

Література

1. Абрамов Б.А. О взаимодействии лексики и грамматики // Вопросы описания семантической системы языка. – Часть 1. – М.: Министерство высш. и ср. образ. СССР, 1971. – 367 с.
2. Никитин М.В. Лексическое значение слова (структура и комбинаторика). – М.: Высшая школа, 1983. – 127 с.
3. Полюжин М.М. Диахронно-семантический аспект префиксального словообразования в английском языке. – М.: Российская АН, Институт языкознания, 1992. – 265 с.
4. Полюжин М.М. О сочетаемости словообразовательных префиксов с основами разных типов // Сборник научных трудов. – М.: Издательство МГПИИЯ им. Мориса Тореза, 1975. – Вып. 93. – С.53-67
5. Пиоттух К.В. Система префиксации в современном английском языке: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.6634 / МГПИИЯ им. Мориса Тореза. – М., 1971. – 32 с.
6. Собко В.Н. Ключ. – К.: “Молодь”, 1978. – 336 с.
7. Степанова М.Д. Словообразование немецкого языка. – М.: Лит. На иностр. яз., 1953. – 374 с.
8. Duden. Das Bedeutungswörterbuch. – Mannheim / Wien / Zürich: Dudenverlag, B.10. – 815 S.
9. Webster’s Dictionary. – J.G. Allee – Ottenheimer, 1981. – 437 p.
10. Ремарк Э. М. Три товарища: Книга для чтения на немецком языке. – СПб.: КАРО, 2005. – (Originallektüre)
11. Charles Dickens. The adventures of Oliver Twist. – Oxford: Heron books, 1991. – 509 p.